

VAKIFLARIN YAŞATILMASINDA MALİ KAYNAK SORUNLARI

Suat BALLAR

I. GİRİŞ:

Vakıfların kuruluşlarından başlamak üzere gerek malvarlığı, gerekse hizmeti öngören gelirleri açısından yetersiz kaldıkları ve mali kaynak sorunlarıyla karşılaştıkları bilinmektedir. Ülkemiz ekonomik koşullarının sürekli enflasyonist bir düzey izlemesi sorunları ağırlaştırmakta, gerçek anlamda vakıfların kuruluşu ve amaca yönelik hizmet sunmaları zora girmektedir.

Yasaların yetersiz kalması yanında yönetim ve yargı yönünden denetimin de etkisizliği vakıfları sadece yardım ve bağış olarak yaşamaya çalışan ve böylece hizmet sunmaya zorlanan kuruluşlar durumuna sokmaktadır. Öngörülen girişimler yapılmadığı ve gerekli önlemler alınmadığı takdirde vakıf saygınlığının yitirilmesi ne yolaçacak vakıf çoğalmıyla kurumun daha da yozlaşması kaçınılmaz olacaktır.

Bir takım hatıra ve siyasal baskılara dayalı işlemler yapılmadığı takdirde doktrin, yönetim ve yargı işbirliğiyle vakıfların mali sorunlarını giderecek düzenlemelerin yapılabileceği kanısındayım. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün 1993 yılı XI. Vakıf Haftası nedeniyle konunun gündeme getirilmesini hayırlı bir başlangıç sayıyor ve beklenen gelişmeler için umutlu oluyoruz. Yeterki bu güzel girişimin arkası gelsin ve özlenen işbirliğinin ürünleri ortak çalışmalarla sürdürülsün.

Vakıfların geçmişine baktığımızda bugün gördüğümüz ya da sezindiğimiz sorunların benzerlerini tarihimizde izlemek olanağına sahip bulunmaktayız. Ortaya çıkan sorunların giderilmesine ilişkin olarak alınan önlemler ile uygulamalar gözönünde tutulduğunda konulara yaklaşımda benimsenen anlayış ve çözümlerlerdeki özene dayanan nitelikler, vakıflarımızın yüzlerce yıl başarılı bir biçimde kurulmalarının, yaşamalarının ve hizmet etmelerinin gizemini de çözmektedir.

II. ESKİ VAKIFLARIN MALİ KAYNAKLARI:

Cumhuriyet döneminden önce kurulmuş bulunan vakıfların amaç ve hizmet konuları ne olursa olsun amacın gerçekleştirilmesi ya da hizmetin sunulabilmesi için gerekli olabilecek gelirleri sağlayacak mali kaynaklar da vakfa özgülenmekteydi.

İslâm hukuku ilkelerine göre vakfın malvarlığının sürekli gelir sağlama niteliği bulunan taşınmazlardan oluşması gerekiyordu. Sözkonusu taşınmazların bir bölümü ilke doğrultusunda olmamakla birlikte "müessesât-ı hayriye" yani hayır kurumları olarak anılan mescit, cami, mektep, medrese, kütüphane, su yolları, sebiller, iskeleler, köprüler, hastahaneler gibi kurumlar doğrudan yararlanılan vakıf malvarlığını oluşturuyorlardı. Ancak belirtilen hayır kurumlarının ya da diğer bir deyimle bu tür vakıf malvarlığının varlığını sürdürülebilmesi için düzenli gelire olan gereksinimlerini karşılamak üzere gelir kaynağı niteliğinde taşınır ve taşınmaz mallar da "müstegallât-ı vakfiye" yani vakıf gelirleri adıyla vakfın malvarlığına dahil ediliyorlardı.

Sayın Bahaeddin Yediyıldız'ın yazısından edinilen bilgilere göre XVIII. yüzyıldaki 330 vakfın vakfiyeleri gereği gelir kaynaklarının bağ, bahçe, bostan, çiftlik, köy, dalyan ve maden ocağını içeren tarım işletmeleri; menzil, saray, yalı, ev içeren konut kiracılığı; defter-hâne, gümrük binası içeren kamu hizmeti kiracılığı; han, dükkân, ambar, samanhaneye içeren ticaret yerleri; hamam, değirmen, atölyeler (dokuma, boyahane, yağ, kuyumcu, kaldırım taşı, şişe, mum, baruthane, silâhane), gedik içeren sanayi işletmeleri; nakit para gibi gelir sağlayan vakıf malvarlıklarından oluştuğunu görüyoruz.

330 vakfın bir yıl içinde sağladığı gelirin toplamı 19.889.133 akçe olup bunun % 31.77'si nakit paralarının değerlendirilmesinden; % 30.44'ü iktisadi kuruluşlarının gelirlerinden; % 30.39'u tarım işletmelerinin gelirlerinden; % 6.52'si konut kiralardan; % 0.79'u kamuya kiralanmış yer kiralardan; % 0.33'ü diğer gelirlerden oluşmaktadır.

Vakfiyede öngörülen hizmetlerin giderlerini karşılamak üzere ayrıca vakfedilen ve gelir getiren özgülemeleri iki örnekle belirtmek istiyoruz. Şeyh İbrahim b. Kasım'a ait 1138/1726 tarihli vakfiyeden edinilen bilgilere göre Urfa'da vakfedilen büyük bir dersane, öğretim görevlisi konutu, öğrenciler için ikişer kişilik dokuz derslik, bir Kur'an okulu ve bir havuzun bulunduğu medresenin giderlerini karşılamak üzere ayrıca dokuz bahçe, bir kavaklık, 17 dükkân, 25.300 asma dikili 4 tarla, 700 zeytin ağacı dikili zeytinlik ve üç çiftlik malvarlığı olarak özgülenmiştir. Dârüssâde ağası Beşir Ağa'ya ait 1158/1745 tarihli vakfiye gereğince vakfedilen Boğaz feneri, kale ve imâret için ayrıca giderleri karşılamak üzere 4 mahzen, 4 büyük ambar, evler ve 6 gemi özgülenmiştir.

XVIII. yüzyılda Osmanlı Devleti yıllık gelirin 4.492.250.000 akçe olmasına karşın, vakıfların yıllık gelirin 1.205.402.000 akçe olması vakıfların ne denli malî kaynaklara sahip olduklarının ilginç bir göstergesidir.

Görüleceği üzere eski vakıfların kuruluşlarında hizmete özgülenen taşınmazlar ile öngörülen vakif hizmetleri için gereksinilen giderleri karşılamak üzere ayrıca gelir kaynaklarının vakfedilmesi gerekmiştir. Günümüzde hâlâ varlıklarını sürdüren eski vakıfların yaşama güçlerinin kaynağının sözkonusu ekonomik varlıklara dayandığında kuşku bulunmamaktadır.

III. YENİ VAKIFLARIN MALİ KAYNAK SORUNLARI:

Yeni vakıfların bir kesiminin amaç ve hizmet konuları doğrultusunda proje uygulamaları bir yana yönetim ve yönetimi sürdürme giderlerini örneğin kira, personel, kırtasiye ve genel giderlerini dahi karşılamada yokluk içinde oldukları görülmektedir. Kuruluşdaki malvarlıklarını oluşturan nakit parayı banka faizleri ile değerlendirerek enflasyonist baskıdan etkilenmemeye çalışan bazı vakıflar ise yönetim giderlerini kısıtlı harcamalarla karşılayabilmelerine karşın amaç ve hizmet konularına ilişkin yetmeyen proje ödeneklerini harcamamakta ve her yıl devreden fonlara aktarmaktadırlar.

Kuşkusuz bu denli malî kaynak sorunları öncelikle vakfın kuruluşunun koşullarından kaynaklanmaktadır. Çoğunlukta nakit para ve biraz alacak, bazen nakit parayla bir kaç taşınır mal, seyrek olarak bir ya da iki parça taşınmaz maldan oluşan vakıf malvarlığı daha başlangıçta vakfın geleceğinin nereye varacağına açık göstergeleri olmaktadır. Kuruluşdan sonra vakıf yöneticilerinin beklentilerini oluşturan bağış ve yardımlar ile organizasyon ve iktisadi işletme gelirlerinin gerçekleşmemesi vakfın malî yönden olduğu kadar amaçlarının da gerçekleştirilemeyeceği kaygını doğurmaktadır. Bunun sonucunda da vakfın yaşamı yokluğa doğru hızla ivme kazanmaktadır.

Sayın Aydın Bolak'ın 1986 yılı IV. Vakıf Haftası nedeniyle sunduğu bildirisinde belirttiği 1973 yılında kurulan 10.000 lira malvarlıklı İspir Hayırlar Vakfı, 1975 yılında kurulan 4.000 lira malvarlıklı Türk Tarihi Çevre Koruma Vakfı ile 19.950 lira malvarlıklı İbrahim Hakkı İzbudak Vakfı, 1977 yılında kurulan 8.000 lira malvarlıklı Türk Evi ve Kenti Araştırma Vakfı, 1979 yılında kurulan 1.500 lira malvarlıklı Hasan Ergüvenli Sosyal ve Dinî Hizmetler Vakfı, 1982 yılında kurulan 60.000 lira malvarlıklı Türk Tanıtma Vakfı, 1983 yılında kurulan 20.000 lira mal varlıklı Urfa Ziraat Fakültesini Güçlendirme Vakfı örnekleri; 1989 yılı VII. Vakıf Haftası nedeniyle Sayın İnal Avcı'nın bildirisinde nedeniyle yapıldığı konuşmada belirttiğim 1989 yılında kurulan 50.000 lira malvarlıklı Şeyhoğlu Eğitim ve Kültür Vakfı örnekleri bir yana 1993 yılının Ocak ilâ Ekim ayları içerisinde Resmi Gazetede yayınlanan vakıf kuruluş ilanları incelendiğinde malî kaynak sorunlarına ilişkin saptamalarımızın somut örnekleri görülecektir.

7 Şubat 1993 ilâ 21 Kasım 1993 tarihli Resmi Gazetelerde yayınlanan vakıf ilânlarına göre malvarlığı sadece 63 adet muhtelif demirbaş eşyadan oluşan Türkiye Otomobil Sporlarını Güçlendirme Geliştirme ve Yayma Vakfı; malvarlığı 50.000 lira ve bir daireden oluşan Tuna Kültür ve Eğitim Vakfı, malvarlığı 400.000 lira ve inşa halinde bir binadan oluşan Somuncubaba İlim ve Kültür Vakfı; malvarlığı 1.200.000 lira ve bir binadan oluşan Simav Fatih Vakfı; malvarlığı sadece 9.000.000 liradan oluşan Anamur Turizm Kültür Çevre ve Kalkınma Vakfı; malvarlığı 11.000.000 lira ve bir taşınmaz maldan oluşan Hayır ve İhsan Vakfı; malvarlığı sadece 35.000.000 lira ve bir kitabın telif hakkından oluşan Anne ve Bebek Sağlığı Vakfı; malvarlığı 50.000.000 lira ve iki binek otomobilinden oluşan Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Vakfı; malvarlıkları sadece 50.000.000 olan Ankara İli Ayaş İlçesi Kültür ve Yardımlaşma Vakfı, Çanakkale Devlet Hastahanesi ve Diyaliz Vakfı, Tekniker Eğitim, Kültür, Sağlık Vakfı; malvarlığı sadece 56.200.000 lira olan Özel Güvenlik Görevlileri Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı; malvarlığı 500.000 lira ve bir daire ile kanepeler, ranza, battaniye, nevresim, perde ve dolaptan oluşan Çayıralan Kültür ve Eğitim Vakfı; malvarlığı sadece 64.650.000 liradan oluşan İzmir Ticaret Meslek Lisesi Eğitim Vakfı, malvarlığı sadece 10.000.000 lira olan Tepebayat Ağaçlandırma ve Yardımlaşma Vakfı, malvarlığı bir taşınmaz mal ile 5.000.000 liradan oluşan Birliğe Çağrı Vakfı kurulmuştur.

VII. Vakıf Haftası nedeniyle Sayın İnal Avcı'nın bildirisi üzerine yaptığım konuşmada dile getirdiğim bu ve buna benzer örnekler için zamanın Sayın Vakıflar Genel Müdür Yardımcısı "Efendim, 1980 yılı için bu rakam 50 milyon liraydı. Burda kıstas şu efendim: Türkiye'de, ankara, İstanbul, İzmir gibi büyükşehirler hariç, bir gayrimenkul alabilecek miktarda bir para. 50 mlilyon olduğu kanaatindeyiz. Malvarlığı olarak 50 milyon. Bu miktar ileride artacaktır." biçiminde yanıt vermişti. İçinde bulunduğumuz yıl 1993 olduğuna göre halâ 1980 yılı ölçütlerine göre vakıf kurulmasına ilişkin olarak uygun mütalaa vermenin nedenlerini anlamaya olanak bulunmamaktadır.

Bugünkü uygulamayı, geçmişteki liranın bugünkü satın alma gücü, ABD doları ve Cumhuriyet altını yönünden değerlendirdiğimizde şu ilginç sonuçlara varmaktayız. 1968 yılı tüketici fiyat endeksine göre geçmişteki 1 liranın 1980 yılı ortalama katsayısı 217.4165 olup o tarihteki 50.000.000 liranın Ekim 1993 ayındaki satınalma gücü 1.087.082.500 lira olmaktadır. ABD dolarının 1980 yılındaki ortalama döviz alış kuru 89.25 lira olup 50.000.000 liranın karşılığı 560.224 \$'dır. 560.224 \$'ın 19 Kasım 1993 tarihi itibarıyla Merkez Bankası döviz alış kuru 13.504.94 TL. üzerinden Türk lirası karşılığı ise 7.565.791.506 liradır. 1980 yılında ortalama bir Cumhuriyet altını 10.532,71 lira olup 50.000.000 lira ile 4.747 Cumhuriyet altını alınabilirken 19 Kasım 1993 tarihindeki alış fiatı 1.085.000 liradan aynı tutarda Cumhuriyet altını 5.150.495.000 liraya alabilmekteyiz. Görüleceği üzere 1980 yılında 50.000.000 lira olarak kabul edilen en az vakıf mal varlığının, yukarıdaki ölçülere göre günümüzde 1 ilâ 7,5 milyar düzeyine ulaşması gerekirken 1993 yılında uygulamanın 1980 yılı düzeyinin daha da altında izlemesi, vakıfların mali kaynak sorunlarının başlıca nedenini ve vardığı boyutları büyük ölçüde ortaya koymaktadır.

Vakıfların mali kaynak açısından en büyük sorunları malvarlıklarının değerlerini koruyamamalarından doğmaktadır. 903 Sayılı yasa, enflasyonun %10'ları aşmadığı 1967 yıllarının ürünüydü ve tehlike sezinlenemediği için gerekli önlemleri içermiyordu. Ancak enflasyonun hızla artması üzerine gereken yasal düzenlemeler yerine çok basit önlemlerle yetinilmeye çalışılmış, örneğin gerçekçi ve ekonomik olmayan bir biçimde vakıf malvarlığının büyük bir bölümünün taşınmaz mala ve bir bölümünün de faiz getiren vadeli banka hesaplarına yatırılması yöntemleri yeğlenmiştir. Bunun sonucunda da vakıflar, amaçlarını gerçekleştirme çabalarında yetersiz kalmışlar ve sürece bağlı projelerini uygulayabilmeleri için gereken cash para gücünden yoksun kalmışlardır.

Vakıfların önemli diğer bir mali kaynak sorunu da resmi senetlerinde yer alan hükümlere ya da tasarımları beklentilerine göre gelir elde edememelerinden ileri gelmiştir. Genelde bağış, yardım, vasiyet; toplantı, kermes, geziler ve piyango gibi organizasyon gelirleri; sunulacak hizmet ücretleri; kira, irat, faiz, temettü ve komisyon gibi taşınır ve taşınmaz mallardan sağlanan gelirler iktisadi işletme gelirleri olarak özetleyebileceğimiz gelirler, vakıfların yönetimlerinden doğan beceriksizlikler, güvensizlik, bıkınlık, kötüye kullanma, artan istekler ve ekonomik koşulların bozulması gibi nedenlerle yeterince sağlanamamıştır.

Bu yüzdendir ki 30 Ekim 1993 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan 1994 Yılı Programının "III. Sosyal Sektörlerle İlgili Tedbirler" bölümünün 94. maddesinde aynen "Önceden vergi muafiyeti tanınmış olan vakıfların denetimleri sürdürülecek ve mali yapılarının senetlerinde yazılı amaçları gerçekleştirecek düzeyde olmaması durumunda vergi muafiyetinin kaldırılması yönünde girişimlerde bulunulacaktır." hükmü yer almıştır. Uygulama gerçekleştirilebildiği takdirde vakıf kuruluşunda ve sonraki aşamalarda mali kaynak sorunları daha ciddi olarak ele alınabilecek ve rastgele vakıf kuruluşları engellenebilecektir.

IV. VAKIF GELİR KAYNAKLARININ YETERSİZLİĞİNE NEDEN OLAN ETKENLER:

Vakıfların mali kaynak yetersizliklerine neden olan etkenleri yasalar, ekonomik faktörler, denetim makamı, yargı ve yetersiz yönetim açısından irdelemekle çözümlere ulaşabileceğimiz kanısındayım.

1. Yasalar:

903 Sayılı yasayla değiştirilen Türk Medeni Kanunu ve sözkonusu yasalara göre çıkarılan Vakıflar Hakkında Tüzük'te vakıfların mali kaynak sorunlarına ilişkin hükümler Kanununun 73, 77, 78, 80/A ve 81 ile Tüzüğün 2, 7, 19, 20, 27 ve 28. maddelerinde yer almaktadır. Bunların dışında ise 903 Sayılı Kanun ile bu yasanın uygulanmasına ilişkin olarak Maliye Bakanlığı tarafından yayınlanan "usûl ve esaslar" bulunmaktadır.

1. 1) Vakıf Malvarlığı: TMK.nun 73 ve VHT. ün 2. maddesinde yer alan "Bir mamelekin bütünü veya gerçekleşmiş veya gerçekleşeceği anlaşılan her türlü geliri veya ekonomik değeri olan haklar" biçimindeki tanımın 25 yıl sonra yenilenmesi ve günümüz sosyal ve ekonomi koşullarına göre yeniden bir tanımlamasının yapılması gerekmektedir. Yargıtayın bir çok kararlarında kökleştiği üzere özgülenen para ya da malvarlığı ya da hakların günün sosyal ve ekonomik koşulları gözönünde tutularak daha vakfın kuruluş aşamasında amacın gerçekleştirilmesine yeterli olması ilkesinin öngörülmesine ilişkin kesin hükmün madde içeriğinde yer alması düşünülmelidir. Vakfın amaç ve devamını olanaksız ya da yararsız duruma getirebilecek bir biçimde özgülenen mal varlığıyla vakfın kurulamayacağı daha somut ölçülerle belirtilmelidir. Ayrıca VHT. içeriğinde malvarlığı türlerine açıklık getirilmeli, kuşku ve duraksamalar ile yorumlara neden olabilecek hükümlerden kaçınılmalıdır.

1.2) Malvarlığının Başka Bir Vakfa Özgülenmesi İlkesi: TMK. nun 77. maddesi ile VHT. ün 7. maddesinde yer alan bu ilke hemen hemen hiç kullanılmamaktadır. Kurulmakta olan vakfın malvarlığının amacın gerçekleşmesine yetmediğinin anlaşılması durumunda sözkonusu malvarlığının benzer amaçlı bir vakfa özgülenmesi ilkesi işletilmelidir. Buna ilişkin olarak ilkenin uygulanmasını zorunlu kılacak bir değişiklik halinde vakfedenler kuracakları vakfın malvarlığının yeterli olmasına dikkat etmek zorunda kalacaklar ve bu suretle bugün karşı karşıya kalınan mali kaynak sorunlarının çoğunun ortadan kalkmasına yardımcı olunacaktır.

1.3.) Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Denetim Görevi: TMK. nun 78. maddesi ile VHT. ün 19 ve 20. maddesi hükmü doğrultusunda Denetim makamının vakıfların kuruluş aşamasında özellikle vakıfların malvarlıklarına ilişkin olarak bilinçli ve bilimsel bir biçimde görüş belirttiklerini ve yargıyı aydınlattıklarını söylemek olanağına sahip değiliz. Yukarıda açıklandığı üzere malvarlığının yeterli olup olmayacağına İstanbul, Ankara ve İzmir dışındaki yerlerde satın alınabilecek bir taşınmaz malın bedelinin ölçü olarak alınması sanırım yeterli değildir. Ölçütün özgülenen malvarlığıyla amacın gerçekleştirilmesine ilişkin bir dengeyi öngören bir sistem doğrultusunda yapılması gerekmektedir. Böyle bir sistemin esaslarının yasa hükümleriyle kurularak ayrıntılarının saptanmasında ve uygulanmasında Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün mahkemelere bilimsel raporlar vermesi ya da bu incelemenin bilirkişiler aracılığıyla yapılması zorunlu görülmelidir.

1.4) Vakıf Malvarlığının Değiştirilmesi: TMK. nun 80/A maddesi hükmü ile VHT.ün 27. maddesi hükmünün, enflasyonun etkilerine göre değerlendirilmesine ve malvarlığının değerinin günün ekonomik koşullarına göre değer yitirmesini önleyecek muhasebe sistemlerinin uygulanmasına olanak verecek bir biçime sokulması gerekmektedir. Özellikle vakıfları vesayet altında bir kurum gibi sayan görüşün ve vakıfların vakıf malvarlığının değiştirilmesinde büyük zaman kaybına neden olan yasaya aykırı uygulamanın mutlak kaldırılması gerekmektedir. Aşağıda belirteceğim somut bir örnek, yitirilen büyük zamanın ve değer in ginc bir örneğidir.

Bir vakfın hastahanesinde Kasım 1992 tarihinde ameliyat olup para ödeyemediğinden dolayı elinden Ocak 1993 vadeli senet alınan hastanın borcunun güvencesi olarak bir taşınmazmalının gayrikabili rücu devrine ilişkin düzenleme vekâletname alınmıştır. Vakıflar Bölge Müdürlüğüne yapılan 11 Ocak 1993 tarihli başvuruya senedin ödenmemesi halinde taşınmazmalın vakfa devir ve ferağı için gerekli yetki belgesinin verilmesi istenmiş, senet ve taşınmaz malla ilgili gerekli bilgiler de eklenmiştir. Başvurunun Bölge Müdürlüğü ve Genel Müdürlük nezdinde yakından izlenmesine rağmen Bölge Müdürlüğünden Vakfa 26 Eylül 1993 tarihinde gelen 15 Temmuz 1993 tarihli bir yazıda aynen ve sadece "vakfın kaç TL. alacağıın bulunduğuunun bildirilmesi" istenmiştir. Aradan onbir ay geçmiş olmasına karşın gerekli yetki belgesi hâla sağlanamadığı gibi büyük bir olasılıkla taşınmaz mal da bir başkasına devredilmiş ve borcun tahsili olanaksız bir duruma girmiştir.

Uygulamadaki diğer bir eleştiri konusu ise vakfa ait eski bir otomobilin ya da küçük bir hisse senedinin satışı halinde mahkemenin izin kararı şart koşularken, örneğin yenisinin 10 milyar yakınında bulunduğu vakfa ait eski bir bilgisayarlı tomografi cihazının satışında aynı uygulamaya gerek görülmemesi zihinlerde çelişkiye neden olmaktadır.

1.5) Vakıf Gelirlerinin Değerlendirilmesi: Uygulamada tam anlamıyla karışıklığa neden olan TMK.nun 81. maddesi ile VHT.ün 28. maddesi ile 37. maddesi hükmünün açıklığa kavuşturulmasında yarar bulunmaktadır.

Yasanın hükmü, vakfın gelirleri ile yapılan ya da hükmen ya da bağış yoluyla oluşan kazanmaların vakfın malvarlığına ekleneceğini içermektedir. Aslında bu hüküm vakıfların mali kaynaklarının yeterliliği için büyük bir güvence oluşturmaktadır. Ancak izleyen fıkrada açıklanacağı üzere sözkonusu hüküm ile Maliye Bakanlığı'nın uyguladığı usul ve esaslardaki hükümler çelişkili olmaktadır.

1.6) Vergi Bağışıklığının Kazanılması: Sanırım 903 Sayılı Kanunun vergi bağışıklığına ilişkin hükmü düzenleme nedeninin dışında bir uygulamaya bağlı tutulmaktadır. Sayın Aydın Bolak'ın esprili bir biçimde açıkladığı üzere "Bir kanun yazdık, yazdığımızı anlamaz hale geldik. Dedik ki; eğer bir vâkıf, kurduğu vakıfta, gelirlerinin %80'ini tahsisen amme hizmeti mahiyetinde olan hizmetlere tahsis ederek kurmuşsa o vakfa vergi muafiyeti verilebilir. O geriye kalan % 20'yi de mirasçılara bırakabilsin. Şimdi Maliye Vekâleti, o % 80 amme hizmetine harcanacak paradır. % 20 sizin yatırımlarınızdır, umumi masraflarınızdır diyerek; kanunu yazdığımızda hiç aklımıza gelmeyen bir manayı hâkim kıldı ve bütün vakıfların karşısına dikildi. Kanunun esas maksadı bu değildir. Maliye Bakanlığı diyorki o bütün kazandığın parayı senesi içinde bir bütçe ile tahsis etmezsen, vergi muafiyetini kaldırırım. Misal gösteriyorum; Benjamin Franklin Vakfı elli sene mal biriktirmek suretiyle hayır hayatına girmiştir. Osmanlı vakfiyyeleri göreceksiniz, Tasarruf suretiyle yatırımını teşvik eder."

Vakıflar her yıl elde ettikleri brüt gelirlerinin harcanması zorluğunun öngörülmesi ve yasanın bu doğrultuda yorumlanmasının yanlışlığına katıldığımızı ifade etmek isterim. Özellikle vakıfların, ülkenin ekonomik koşulları doğrultusunda hiç bir tasarruf önlemini gözönünde tutamamalarının diğer bir neden olarak vakıfları mali kaynak sıkıntılarında sokacağında kuşku bulunmamaktadır.

903 Sayılı yasanın asıl gerekçesinin ve amacının gözönünde tutularak, vakıfların brüt gelirlerinin harcanmasına ilişkin uygulamanın, Vakıflar Hakkında Tüzük hükümlerine paralel olarak yeniden düzenlenmesi, vakıfların tasarruf önlemlerini bütçelerine koyabilmelerine olanak tanınması gerekmektedir.

2) Yargının İnceleme Görevi:

Vakıfların kuruluşta ve kuruluştan sonra mali kaynaklarının yeterliliğine ilişkin yargı kararlarında aydınlatıcı hükümler bulunmamaktadır. Genelde Yargı kararlarında yer alan ve hemen hemen her olayda formül olarak kullanılan hüküm şöyledir:

"Medeni Kanununun 73. maddesine göre vakıf, başlıbaşına mevcudiyeti haiz olmak üzere, bir malın bir amaca tahsisidir. Bir mamelekin bütünü veya gerçekleşmiş veya gerçekleşeceği anlaşılan her türlü geliri ve ekonomik değeri olan haklar da vakfedilebilir. Ancak, vakfın amacının gerçekleştirilmesi için tahsis edilen para veya malvarlığı veya haklar amacın gerçekleştirilmesi için yeterli olması lâzımdır.

Vakfın gaye ve devamını imkânsız veya yararsız hale getirebilecek bir şekilde tahsis edilen malvarlığı ile vakıf kurulamaz. Zaman zaman gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılması düşünülen bağış ve yardımlar da gerçekleşmiş bir malvarlığı olarak kabul edilemez."

Mahkemeler ile Yargıtay'ın "yeterli malvarlığı" kavramına daha fazla bir açıklık getirme olasılığı olmamıştır. Kuşkusuz bunda önce yasaların içerdiği hükümlerin yanında Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün yargıya destek olacak nitelikteki açıklamalara yönelik çalışmalarda bulunamaması ve Mahkemelerin de konuya yeterince eğilememeleri neden olmaktadır.

Yargı açısından sorunları ve eleştirileri şöylece sıralayabiliriz:

- Birden fazla Asliye Hukuk Mahkemelerinin bulunduğu yerlerde mahkemeler arasında "kamulaştırma" ya da "ahkâmî şahsiye" benzeri "vakıf davaları" gibi görev bölümü yapılmamakta ve bu suretle uzmanlaşma olanağı sağlanamamaktadır.

- Yetkili Asliye Hukuk Mahkemeleri, yasaların kendileri için öngördüğü inceleme görevini tam olarak yapamamakta, Türk Medeni Kanunu'nun 1. maddesinde öngörülen yetkiyi kullanamamakta ve yüzeysel kararlar vermektedirler.

- Asliye Hukuk Mahkemeleri, herhangi bir bilirkişi incelemesine gitmeden sadece Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün mütalaasını almakla yetinmekte ve genellikle bu mütalaalar doğrultusunda doğru ya da yanlış kararlar vermektedirler.

Bu eleştiriyi doğrulayan, belki de tek, bir örneği vermek isterim. Bakırköy Asliye 1. Hukuk Mahkemesi'nin 1991/809 esas sayılı dosyasında açılan tescil davasında Vakıflar Genel Müdürlüğü 4 Kasım 1991 tarih ve 410 (34) 119/178 sayılı mütalaası ile "Düzenlenen vakıf senedinde yasalara aykırı bir husus bulunmadığından tescilinde sakınca görülmediğini" bildirmiştir. Ancak Mahkeme nasılsa bu mütalaayı yeterli görmediğinden bilirkişi incelemesine gerek görmüştür. Bilirkişi verdiği 21 Şubat 1992 tarihli raporunda yedi noktadan vakıf resmi senedinde yasalara aykırılık saptamış ve bunun üzerine Mahkeme tescil dileğini reddetmiştir. Vakfeden kararı temyiz edememiş ve vakıf da kurulamamıştır.

- Asliye Hukuk Mahkemelerinde, yasanın öngördüğü sicil tutulmamakta ve bu suretle vakıfların açıklığı ilkesi yerine getirilmediği gibi deneyimlerden yararlanma olanağı da sağlanamamaktadır.

3. Denetim Makamının İnceleme Görevi:

Vakıf resmi senetlerinin Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce yeterince incelendiğini sanmıyorum. Yanılmıyorsam vakıf kuruluşları, sadece Hukuk Müşavirliği Sayın avukatlarınca incelenmekte, özellikle malvarlığının yeterliliği açısından ekonomik bir araştırma ve değerlendirme yapılmamaktadır. Yukarıda "III. Yeni Vakıfların Mali Kaynak Sorunları" bölümünde örneklerini verdiğim üzere yetersiz malvarlığına sahip vakıfların kuruluşları öncelikle bu tür incelemenin yanlışlığından doğmaktadır.

Bunun dışında ki sorunlar ve eleştiriler ise şöyledir:

- Vakıflar Genel Müdürlüğü, yasaların aradığı ve zorunlu gördüğü kuralların uygulanmasında, siyasal, yönetsel ve bölgesel etkilerle kayırmalar yapma durumunda bırakılmaktadır.

- Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün genelde saptanmış bir görüş ve içtihadı bulunmamakta, incelemeyi yapan kişilerin görüşlerine göre bazen farklı mütalaalar mahkemelere gönderilmektedir.

- Vakıflar Genel Müdürlüğü, üstlendiği denetim görevinin dışında, öğretici, kolaylaştırıcı ve yönlendirici bir göreve henüz gereksinme duyamamıştır. Örneğin vakıfların yöneticilerinin zaman zaman bir araya getirilip aydınlanmalarına olanak verecek toplantılar, seminerler düzenlenememiş; yasalar doğrultusunda getirilen yeni hükümlerin açıklamaları yapılamamış; dernek tüzüklerinin ötesinde prototip bir vakıf resmi senedi örneği oluşturulamamıştır.

Örneğin 1989 yılında Türkiye Vakıflar Bankası Genel Müdürlüğü'ne ve dolayısıyla Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne sunduğum "Vakıflar Hukuku Yargıtay Kararları Sempozyumu"nu düzenleyebilecek bir "Vakıflar Hukuku Araştırma Merkezi" kurulmasına ilişkin önerimin dosyalarda bekleyişi gibi...

4) Ekonomik Faktörlerin Etkisi:

Ülkemiz ekonomisinin enflasyonist bir düzey izlemesi nedeniyle vakıflar kuruluşları malvarlıklarında ortaya çıkan değer kayıplarının önlenmesinde olduğu gibi amaç ve hizmet konuları için gerekli gelirlerin sağlanmasında da mali güçsüzlüklerle karşı karşıya bulunmaktadır.

903 Sayılı Kanunun kabul edildiği 1967 yılında enflasyon oranı % 10 iken içinde bulunduğumuz yılda % 70 lere ulaşması vakıfların malvarlıkları ile gelirlerinin değerlerinin korunması sorununu ortaya getirmiştir. Özellikle enflasyon nedeniyle değer kayıpları gözönünde tutulmadığı zaman reel olmayan gelirlerin tümü harcanma zorunluğuna uğramakta ve bu durumda vakıf malvarlığını, giderme olanağı ortadan tümüyle kalkmaktadır. Bu konuda Sayın İnal Avcı'nın değerli çalışmaları sorunlara ışık tutacak niteliktedir.

Bilindiği gibi vakıfların başlıca gelirleri malvarlığından sağladıkları mevduat, tahvil, repo, finansman bonusu ve yatırım fonu faizleri ile temettü ve kira gelirlerinden oluşmaktadır. Kuşkusuz bu tür gelirler de vakıf yöneticilerinin bilgili, bilinçli ve basiretli kararları ile uygulamaları sonucu elde edilmektedir. Vakıf yöneticileri eğer bu bilince sahip değillerse elde edilecek gelir sadece mevduat faizinden oluşacaktır.

Faizin satınalma gücünde kaybı önleyen bölümü reel faiz olmamakta satın alma gücünde kaybı giderecek bölüm düşüldükten sonra kalan, ekonomistlerin değimiyle reel faiz sayılmakta, vakfın asıl geliri de sadece reel sayılan bölümü olmaktadır. Bu gerçek gözönünde tutulduğunda vakıf hesaplarında değer kaybı bölümünün, malvarlığının artırıcı bir karşılık olarak vakıf bilançosunun pasifinde yer alması gerekecektir.

Temettü gelirleri de enflasyondan etkilenmektedir. Bu durumda ya şirketlerce dağıtılan temettüden sermaye artımına katılma için geri ödenecek tutar düşüldükten sonra yapılan net ödeme gelir sayılması ya da temettü gelirinden bir bölümü, faizde olduğu gibi malvarlığını artırıcı bir karşılık olarak vakıf bilançosunun pasifinde yer almalıdır.

Taşınır ve taşınmaz mal satışlarında ya da değişimlerinde ve hatta ürün satışlarında, muhasebedeki kayıtlı bedel ile satış değeri arasında oluşacak farkın tümü gelir sayılmamalıdır. Aksi halde satılan malın yenisinin yerine konulması ya da üretilmesi mali yönden mümkün olamayacaktır.

Bunların dışında vakıf gelirlerinin hesaplanmasında yenileme amortismanları ile kıdem tazminatı gibi yükler için de karşılık ayrılması gözönünde tutulmalıdır.

Bu suretle ayrılan karşılıklar gider olarak yıllık gider çizelgelerine girecek ve kalan gelirler ile amaç ve hizmet konuları doğrultusunda gerçek bir uygulama yapma olanağı bulunacaktır.

Sözkonusu değer kayıpları ile birlikte vakıfların amaç ve hizmet konuları doğrultusunda yeterli ve yararlı çalışmalar yapabilmeleri için özgün ve güçlü mali kaynaklara sahip olmaları gerekmektedir. Örneğin Türk Eğitim Vakfı'nın ilk kez ciddi bir biçimde uygulamaya soktuğu "Çiçek Fonu" vakfa önemli bir mali kaynak oluşturmuştur.

Özgün ve güçlü bir mali kaynak uygulamasına örnek olarak Amerika Birleşik Devletleri'nde 1887 yılında başlayan ve "United Way" adıyla oluşturulan bir örgütün ülke ve daha sonraları dünya çapındaki yoğun çalışmalarını gösterebiliriz. Vakıf ve dernek gibi hayır ve hizmet kuruluşlarının mali kaynakları yeterince değerlendirememeleri, bazı kuruluşların mali kaynakları sorumsuz kişilerin çıkarlarına kullanmaları; toplumun bağış ve yardım yapabilecek kesimine sürekli olarak baskı yapılması, gerçek ve tüzel kişilerin sürekli aracılı ya da aracasız bağış yapma zorlamaları ile karşılaşmaları, yapılan bağışların kullanıldıkları hizmeti ve sonucunu öğrenememeleri gerekçeleri doğrultusunda yeni ve özgün bir sistemi gündeme getirmiştir.

Sistemin ilkelerini, United Way' ce, devletin plân ve programları doğrultusunda, kaynakların en verimli biçimde kullanılmasını sağlayacak sosyal hizmetler plânının yapılması; ülkenin insancıl gereksinimlerinin envanterinin çıkarılması; her yılın sadece belirli üç ayı içinde gerçek ve tüzel kişilerden bağış ve yardımın toplanması; bağış ve yardımların hizmet kuruluşlarının hizmet projeleri doğrultusunda istenmesi; toplanan bağış ve yardımların en az bir giderle ve hiç bir zaman % 90'ın altına düşmeyecek oranda hizmet projesine özgülenmesi; bağışların, hizmete olan katkılarının oranının, tutarının, verimliliğinin ve projenin durumu ile sonucunun bağışçılara bir raporla ulaştırılması; sağlanan mali kaynakların, bağlı hizmet kuruluşlarına, hizmet projeleri karşılığı verilmesi; uygulamaların izlenmesi, denetlenmesi, yönlendirilmesi ve giderlerin kontrolü oluşturmaktadır.

1988 yılında düzenlenen kampanyada 2.78 milyar dolar bağış sağlanmıştır. Bağışın % 50'si şirketler ve küçük işletmelerde çalışanlardan, % 13.9'u kamu kurumları ve mesleki kuruluşlardan, % 2.7'si iş ve meslek adamlarından, % 2.3'ü şirketlerden, % 2.2'si küçük işletmelerden, % 1.4'ü esnaf ve sanatkârlardan ve % 6.7'si diğer kişi ve kuruluşlardan toplanmıştır.

Bu yolla sağlanan malî kaynağın % 20.8'i aile hizmetlerine, % 20.5'i sağlık hizmetlerine, % 16.6'sı gençlik ve sosyal gelişim çalışmalarına, % 8.5'i gıda ve barındırma yardımlarına, % 7.7'si halk güvenliği projelerine, % 6.7'si güncel yardımlara, % 6.6'sı toplumun gelişmesi projelerine, % 4.9'u mesleki eğitim ve iş bulma hizmetlerine, % 2.7'si eğitim hizmetlerine ve % 5.1'i diğer hizmet projelerine harcanmıştır.

Amacını "*İnsanların birbirlerine yardım edebilme verimlerini geliştirmek*" sloganıyla özetleyen United Way'in gönüllü kuruluşlar arasında uyum ve birliği sağlama; ortak hizmet projeleri uygulamalarını özendirerek dağınıklık ve yetersizliği gidermek ve kuruluşların saygınlığını artırmak; hizmet alanları ile hizmet verenlerin nicelik ve niteliklerini değerlendirerek eksik ve yetersiz toplum hizmetlerinin ekonomik, etkin ve verimli bir düzeye ulaşmalarını sağlayacak önlemleri önermek; emek ve giderler ile insanların yardım duygularının savurganlığını önleyecek tek bir bağış toplama kampanyası oluşturmak sistemin diğer öğeleri olmaktadır.

Böyle bir sistemin gözönünde tutularak vakıfların ya da vakıflar topluluğunun benzer uygulamalara girmelerinin özellikle bağış ve yardım alanında önemli malî kaynaklar sağlamalarının mümkün olabileceği kanısındayım.

5. Yönetim ve Yöneticilerin Yetersizliği:

Vakıf yönetimlerinin ve yöneticilerinin yeterince bilgili, bilinçli ve basiretli olduğunu söylemek olanağına sahip değiliz. Vakfın, bir şirket ve çoğunlukla bir dernek gibi Türk Ticaret Kanunu ve Dernekler Kanunu hükümlerine göre yönetildiğine, bazen bu hükümlerin de yokluğunda aklın ve mantığın alamadığı kural ve yöntemlerle yönetildiğine tanık olmaktadır. Kuşkusuz bu tür yönetimlerde amaç ve hizmet uygulamaları bir yana yasaların öngördüğü işlem ve kayıtları da görmek mümkün olamamaktadır.

Yargıtay Eski Başkanlarından merhum Ömer Hilmi Efendi'nin "*İthaf-ül Ahlâf fî Ahkâm - İl - Evkâf*" adlı eserinin (287.) meselesinde yer alan tanımlama "*Mütevelli âkil ve baliğ ve emin ve umûr -u vakfı idâreye muktedir olmak şarttır. Binâenaleyh evsaf-ı mezkûreyi câmi' olmayan kimse mütevelli nasb olunamaz*" yani "*Yöneticinin akıllı, ergin ve vakıf işlerini yönetmeye gücü olmak şarttır. Bundan dolayı sözkonusu nitelikleri bulunmayan kişiler yönetici atanamaz*" biçimindedir.

Diyanet İşleri eski başkanlarından merhum Ömer Nasuhi Bilmen'in tanımlaması ise "*Mütevellinin âkil, emin, fisk ile gayri maruf, vakfı bizzat veya naibi vasıtasıyla idareye muktedir olması şarttır. Binaenaleyh bu vasıfları cami olmıyanlar, mütevelli nasb edilemezler. Çünkü o takdirde vakfın menfaatleri muhtel olur.*" biçimindedir.

2762 Sayılı Vakıflar Kanunu hükümleri uyarınca Bakanlar Kurulunun 17 Temmuz 1936 tarihli kararıyla kabul edilen Vakıflar Tüzüğü'nün 37. maddesi hükmünce mütevellilerin en az ilkokulu bitirmiş, mütevellilik işlerini gereğiyle yapabileceğine ilişkin sınavda başarılı, her suretle güvenilir ve iyi ahlâk sahibi olması, akıl ve beden özürsü olmaması şart koşulmuştur.

Vakıflar Hakkında Tüzüğü'nün 23. maddesindeki hüküm esas alınarak çıkarılan Yargıtay 6. Hukuk Dairesi'nin 11 Mayıs 1980 tarihli kararına göre "*Vakıf idarecileri, vakıf senedinde yazılı şartlarla yürürlükteki kanun ve nizamla uymak ve genel olarak basiretli bir idareci gibi hareket etmek zorundadırlar.*"

Sözkonusu tanımlar doğrultusunda incelendiğinde çoğu vakfın yöneticilerinin belirtilen niteliklerden ve güçten yoksun olduğu görülecektir. Çoğu vakıf yönetimi ise çağın gerektirdiği malî ve ekonomik sistemler ile uygulamalardan bilgi sahibi dahi değildir. Böyle bir vakfın ya da yöneticilerinin, malî kaynak sorunlarının çözümlenmesi, vakıf malvarlıklarının enflasyona göre kayıplarının değerlendirilmesi ve buna benzer konuları için, çaba ve becerilerini beklemek kuşkusuz hayal olacaktır.

Oysa modern işletmelerde olduğu gibi vakıf yönetimlerinin de çağdaş bir düzeyde olması yeğlenmektedir. Örneğin Prof.Dr.Sabahaddin Zaim, vakıfların resmi senetlerinde belirtilen amaca ulaşabilmeleri için bir işletme gibi organizasyon, üretim, satış, pazarlama, tanıtım, halkla ilişkiler, işçi-işveren ilişkileri, muhasebe, bütçe ve kontrol tekniklerine uygun olarak çalışmalarını zorunluluğunu öngörmekte ve şu değerlendirmeleri yapmaktadır.

"1. Vakfın iktisadî hayatla ilgili önce kuruluşundan itibaren geçirdiği safhalara göre farklı şekillerde ortaya çıkar.

a- Kuruluş safhasında vâkıf, ferdi mülkiyette bulunan serveti toplum adına transfer ettiği için vakıfların millî ekonomide servetin dağılım yapısı ile alâkası vardır.

b- Vakfın, devamı süresince, yönetim açısından başarılı olabilmesi için rasyonel çalışması gerekir. Bu bakımdan vâkıflar yönetimi, rasyonellik ilkesine bağlı olmalıdır.

c- Gelirlerinin idâmesi ve artırılması açısından, vakıf kârlılık (rantabilite) amacına yönelik olmalıdır.

d- Vakfın, sağlayacağı hizmeti ve menfaatı yâni faydayı maksimize edebilmesi için harcamalarında verimlilik ilkesine uyması lâzımdır."

V. VAKIF MALİ KAYNAKLARININ GÜÇLENDİRİLMESİNE İLİŞKİN ÇÖZÜMLER VE ÖNERİLER:

Yukarıda örnekleriyle birlikte ayrıntılı olarak belirttiğim malî kaynak sorunlarının çözümlerine ilişkin önerilerim aşağıda gösterilmiştir.

1- Yasal Düzenlemeler:

Kanımca, 903 Sayılı Kanunla değiştirilen Türk Medenî Kanunu'nun vakıflara ilişkin hükümleri günümüz koşullarına uygun olarak geçerliliğini korumaktadır. Bununla birlikte hemen hemen aynı hükümleri içeren Vakıflar Hakkında Tüzük'de gereken değişikliklerin yapılması suretiyle ortaya çıkan malî kaynak sorunlarının çözümleneceğini sanıyorum. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün hâlen gündeminde bulunan Vakıflar Hakkında Tüzük hükümlerinin değiştirilmesinde, içinde bulunduğumuz 1993 yılı Vakıf Haftası çalışmalarının büyük katkılarının olacağına inanıyorum.

1.1) VHT. ün 2. maddesi ile ilişkili olarak, tahsis edilen malvarlığının günün sosyal ve ekonomik koşulları gözönünde tutularak daha vakfın kuruluş aşamasında amacın gerçekleştirilmesine yeterli olması ilkesi şart koşulmalı; vakfın amaç ve devamını olanaksız ya da yararsız duruma getirebilecek bir biçimde özgülenen malvarlığıyla vakfın kurulamayacağı daha somut ölçülerle belirtilmeli yeterli mal varlığı kavramına açıklık ve objektif ölçüler getirilmelidir.

1.2) VHT. ün 7. maddesinde yeralan ve kurulmakta olan vakfın malvarlığının amacının gerçekleşmesine yetmediğinin anlaşılması durumunda sözkonusu malvarlığının benzer amaçlı bir vakfa özgülenmesi ilkesinin işletilmesine ilişkin gerekli değişikliğin yapılarak vakfedenlerin kuracakları vakfın malvarlığının yeterli olması zorunluğu belirtilmek suretiyle bugün karşı karşıya kalınan malî kaynak sorunlarının çoğunun ortadan kalkmasına olanak sağlanmalıdır.

1.3) VHT. ün 27. maddesi hükmünün değiştirilerek enflasyonun etkilerine göre değerlendirilmesine ve malvarlığının değerinin günün ekonomik koşullarına göre değer yitirmesini önleyecek muhasebe sistemlerinin uygulanmasına olanak verecek bir biçime sokulması gerekmektedir.

1.4) VHT. ün 28 ile 37. maddelerindeki, kazanmaların vakfın malvarlığına ekleneceği hükmü ile yönetim ve amaca yönelik harcama oranına karşılık Maliye Bakanlığı'nın uyguladığı kazanılan varlıkların % 80'inin amaç ve hizmet konuları doğrultusunda harcanması zorunluğuna ilişkin hüküm arasındaki çelişkinin giderilmesini öngören bir değişiklik uygulamalardaki yanlıgıları ortadan kaldıracaktır.

1.5) 903 Sayılı Kanununun 4. maddesindeki "*gelirinin en az % 80'ini, nevi itibariyle genel, özel ve katma bütçeli idareler bütçeleri içinde yer alan bir hizmetin veya hizmetlerin yerine getirilmesini istihdaf etmek üzere tahsisen kurulacağı kabul edilen vakıflara*" vergi bağısıklığının tanınacağı hükmündeki "*istihdaf*" sözcüğünden çıkarılacak anlamın "*harcama*" değil "*amaçlama, hedefleme*" olduğunu kabul etmek zorundayız. Buna göre Maliye Bakanlığı'nın Kurumlar Vergisi ile usûl ve esaslara ilişkin tebliğinde bu anlam doğrultusunda değişiklik yapılması ve vakıflara tasarruf ilkesine yönelik bütçe önlemleri alabilmesi, örneğin yedek akçe fonu uygulamasının % 80 içinde tutulması gerektiği kanısındayım.

2. Yargının İnceleme Görevi:

Yargının inceleme görevinin ifası sırasında öngörülebilecek önlemlere ilişkin öneriler aşağıda gösterilmiştir.

2.1) Birden fazla Asliye Hukuk Mahkemelerinin bulunduğu yerlerde mahkemeler arasında "*vakıf davaları*"na ilişkin görev bölümü yapılmalıdır.

2.2) Asliye Hukuk Mahkemeleri sadece Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün mütalaası ile yetinmeyip gereğinde bilirkişiden yararlanmalıdırlar.

2.3) Asliye Hukuk Mahkemelerinde, yasanın öngördüğü sicil tutulmalı ve mahkeme kararları ile buna ilişkin Yargıtay kararlarından yararlanma olanağı sağlanmalıdır.

3. Denetim Makamının İnceleme Görevi:

Vakıflar Genel Müdürlüğü sadece denetim göreviyle yetinmeyip vakıfların en yetkili ve etkin bir bilim kaynağı olarak aydınlatma ve eğitime görevini de üstlenmelidir. Buna ilişkin öneriler aşağıda gösterilmiştir.

3.1) Vakıflar Genel Müdürlüğü ya da T. Vakıflar Bankası Genel Müdürlüğü nezdinde bir "*Vakıflar Hukuku Araştırma Merkezi*" kurulmalı, gerekli bilimsel çalışmalar ile yayınlar bu merkez aracılığıyla yapılmalıdır.

3.2) Vakıf resmi senetlerinin incelenmesi sadece Hukuk Müşavirliğince değil vakıf ve ekonomi uzmanlarının da dahil olabileceği kişiler tarafından yapılmalı; yönlendirici prototip resmi senet örnekleri ile kuruluşla ilişkin işlemleri gösterir belgeler hazırlanmalı; zaman zaman uygulamacılar ile doktrin ve yargının görüşlerinin yansıtılabileceği toplantılar düzenlenmelidir.

3.3) Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün ilkeler ve temel kavramlar konusundaki çeşitli görüş ve kanılarını birleştiren içtihatları olmalı ve mahkemelere gönderilecek mütalaalar bu içtihatların süzgecinden geçmelidir.

3.4) Vakıflar Genel Müdürlüğü sadece yasaların dogmatik uygulayıcısı niceliğiyle değil araştırmacı ve eksik hükümleri giderici kişiliğiyle çalışmalar sergilemeli ve çağın getirdiği gereksinimleri karşılar durumda olmalıdır.

3.5) Vakıfların ekonomik yönden güçlenmeleri ve sorunlarına ilişkin mali kaynak araştırmaları yapılmalı; vakıf yöneticileri toplantılar ve yayınlarla eğitilmelidir.

4. Ekonomik Önlemler:

Vakıflar malî kaynak sorunlarının çözümlenmesine ilişkin olarak malvarlıklarının değerlerinin korunmasına ve gelirlerinin geliştirilmesine yönelik önlemler aşağıda gösterilmiştir.

1. Vakıfların kuruluşları sırasında resmi senetleri gereğince öngörecekları malvarlıklarının amaç ve hizmet konularının gerçekleştirilmesine yetecek düzeyde olmasını sağlamak ilk önlem olacaktır. Bunu teminen oluşturulacak bir sistem ve her yıl değerlendirilecek bir katsayı ile kuruluş malvarlığının saptanmasında büyük bir zorunluluk bulunmaktadır.

2. Vakıf malvarlığının enflasyon karşısında değer kaybına uğramasına engel olacak önlemlerin başında vakıf malvarlığının gerçek değerinin, koruyucu kuralları kabul edilmiş muhasebe ilkelerine uygun olarak tesbiti, açıklanması ve uygulama zorunluluğunun getirilmesi olmaktadır. Buna göre vakıf malvarlığı değerinin ölçülmesi ya da yeniden değerlendirilmesi yönteminin uygulamaya konulması yarar sağlayacaktır.

Yöntemin temel ögesi, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün her yıl için saptayacağı değer artış katsayılarıyla vakıfların malvarlıklarının (taşınır ve taşınmaz malları, hakları, alacakları) kayıtlı değerlerine göre değil gerçek değerleri ile bilançolarına yansıtılması biçiminde olacaktır.

3. Vakıfların faizler ile temettü ve kira gelirlerindeki değer kayıpları için gelirlerinin bir bölümünün karşılık olarak vakıf bilançosunun pasifinde yer alması gerekecektir.

Aynı biçimde vakfın taşınır ve taşınmaz mal satışlarında ya da değişimlerinde ve hatta ürün satışlarında, muhasebedeki kayıtlı bedel ile satış değeri arasında oluşacak farkın tümü gelir sayılmamalı bir bölümü karşılık olarak vakfın bilançosunun pasifinde yenilenme fonu olarak korunmalıdır. Vakıf personeli için öngörülecek kıdem tazminatı gibi yükler için de karşılık ayrılması gerekmektedir.

Bu suretle ayrılan karşılıklar gider olarak yıllık gider çizelgelerine girecek ve kalan gelirler ile amaç ve hizmet konuları doğrultusunda gerçek bir uygulama yapma olanağı bulunacaktır.

4. Vakıfların paralarının Devlet bankalarına ya da Vakıflar Bankasına yatırılmasına ilişkin Vakıflar Hakkında Tüzük hükmünün yeniden gözden geçirilerek, örneğin daha fazla faiz ve nema vermesi halinde adı geçen bankaların dışındaki bankalara da paranın yatırılabilmesine olanak verecek değişiklik yapılmalı ve bu suretle vakıflara daha güçlü mali kaynak alternatifleri yaratılmalıdır.

5. Vakıfların kendilerine özgü gelir sağlayacak malî kaynak araştırmaları içinde olmaları gerekmektedir. Bulunabilecek gelir kaynaklarının en ilginç ve yararlı kuşkusuz iktisadî işletme gelirleridir. Bu gelirleri, vakfın iştirâk ettiği şirketlerden elde edilecek temettü gelirleri ile bağış, yardım ve vasiyetlerden sağlanacak gelirler izleyecektir.

Vakıfların resmi senetlerinde yazılı amaç ve hizmet konularının gerçekleştirilmesine ilişkin iktisadî işletmeler yanında gelir getirecek ticarî, sınaî ve ziraî işletmeler uygulamada görülmektedir. Bunlar arasında, eğitim ve öğretim kurumları, dershaneler ve kurslar, klinik ve hastahaneler, inşaat, teknik müşâvirlik ve proje mühendisliği, spor sahaları, büfe, lokanta, havuz ve fitness center gibi sosyal tesisler, baskı ve yayıncılık, büyük kuruluşların servis işletmeciliği, üretim merkezleri, benzin istasyonları, sebze ve çiçek yetiştiriciliği, el sanatları, halıcılık, seramik üretimi gibi örnekler yer almaktadır.

Uygulamada görülen eksiklikler ise iktisadî işletmelerin bir statüsünün bulunmaması, belediyelerden ticari durum tasdiknamesinin alınmaması, Ticaret Sicillerine tescil olunulmaması, Ticaret ya da Sanayi Odalarına kayıtlı yapılmaması ve Ticaret Sicili Gazetesinde ilânın çıkarılmaması olmaktadır.

6. Sayın Prof.Dr.Sabahattin Zaim, vakıfların ve kuşkusuz iktisadî işletmelerinin iktisadî kriterlere uygun çalışabilmeleri için aşağıda gösterilen önlemleri ögütlemektedir.

"a- Vakıfların malvarlıklarının tam olarak tesbit edilip iyi kullanılmak suretiyle gelirlerinin çoğaltılması,

b. Taşınmazların kira gelirleri ile iştirâk ve işletmelerinin yönetiminde piyasa kurallarının uygulanması,

c. Eski vakıfların değer ve kiralarının cârî değer üzerinden yeniden değerlendirilmesi,

- ç. Gelirlerin, özellikle kira gelirleri tahsilâtının gecikmeden, zamanında tam olarak yapılabilmesi,
d. Hızlı enflasyona karşı gelirlerinin ayarlanabilmesi,
e. Pasif vakıfların aktif hale getirilebilmesi, mesela eski eserlerin ve tarihi kervansarayların turizm hizmetinde kullanılabilmesi,
f. İştirâk halinde yeni yatırımlara gidilebilmesi,
g. Vakıf varlıklarının envanterinin çıkarılması,
h. Bilgilerin merkezileştirilmesi ve bu sayede hizmetlerin makro düzenlenmesinde rasyonalizasyona, imkânların birleştirilmesi cihetine gidilebilmesi."

5. Yönetim ve Yöneticilerin Yetersizliğine İlişkin Önlemler:

Vakıf yönetimlerinin özellikle malî kaynak sorunlarını giderici çalışmalar yapabilmeleri ve yöneticilerinin görevlerini yasaların öngördüğü biçimde yerine getirebilmeleri için gerekli önlemlerin alınması zorunluluğu bulunmaktadır. Bunları şöylece sıralıyabiliriz.

1. Vakıflar hakkında Tüzük değişikliğiyle vakıf resmi senetlerinin gerek Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce gerekse mahkemelerce incelenmesi sırasında ve daha sonraki yönetici değişikliklerinde vakıf yöneticilerinin nitelik ve yetenekleri araştırılmalıdır.

2. Vakıf yöneticileri özsürsüz, akıllı, ergin, güvenilir, iyi ahlâk sahibi ve vakıf işlerini yönetme gücüne sahip olmalıdırlar.

3. Vakıf yöneticileri en az lise mezunu olmalı ve saymanlık gibi uzmanlık isteyen görevlerde belirli bir eğitim yapmaları koşulu aranmalıdır. Bu koşullarda yönetici bulunamadığı takdirde vakıf yürütme biriminde uzman istihdamı şart koşulmalıdır.

4. Yöneticilerin, vakıf yönetimi ile ilgili en az bilgilerle birlikte basiretli bir idareci gibi hareket edebileceklerine ilişkin referansları vermeleri düşünülmelidir.

Büyük bir olasılıkla bu koşullara sahip olan yöneticilerin vakfın bütçesini hazırlama, harcama yüzdelerini yöntemlerine göre yapma, bilanço ve gelir-gider çizelgelerini düzenleme, vakıf paralarını nemalandırma, değer kayıplarını değerlendirme gibi malî kaynak sorunlarına çareler bulacaklarına inanmak isterim.

Vakıfların yaşatılmasında malî kaynak sorunlarına kısıtlı ölçüler içinde değinmiş bulunuyorum. Umarım bu bir başlangıçtır ve daha geniş, daha kapsamlı, daha yararlı çalışmalar ileride huzurlarınıza gelecektir. Gerçek odur ki Vakıflar Genel Müdürlüğü vakıfların içinde buldukları sorunların çok önemli bir konusunu tartışmaya açmış ve değerli çalışmalar sergilenmiştir. Olaylar, örnekler, uygulamalar, görüşler, öneriler ve çözümler ortaya konulmuştur. Doğrular ya da yanlışlar değerlendirilecek ve inanmak istiyorum kısa bir süre içinde vakıflar uygulanabilir yasal düzenlemelere kavuşacaklardır.

Bildirimi burada noktalarken Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün başta Sayın Genel Müdürü olmak üzere haftayı ve semineri düzenleyen değerli yöneticilerine teşekkürlerimi sunar, başarılarının devamını diler, saygılar sunarım.

YARARLANILAN KAYNAKLAR:

İnal Avcı- Vakıf Malvarlığına İlişkin Uygulamada Beliren Sorunlar (VII. Vakıf Haftası Kitabı 5-7 Aralık 1989)

Suat Ballar- Yeni Vakıflar Hukuku, 1991

Suat Ballar- Vakıflar Hakkında Tüzük ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Genelgeleri Üzerine Düşünceler, 1993

Ömer Nasuhi Bilmen- Hukukî İslâmiyye ve İstilâhatı Fıkhiyye Kamusu (5.Cilt)

Aydın Bolak- Yeni Vakıfların Maruz Kaldığı Sapmalar (IV. Vakıf Haftası Kitabı 1-7 Aralık 1986)

Aydın Bolak-Vakıfların Ekonomik ve Sosyal Etkileri Semineri Paneli (V. Vakıf Haftası Kitabı 7-13 Aralık 1987)

Ömer Hilmi Efendi - İthaf-ül Ahlâf fi Ahkâm-il-Evkaf (Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları)

Bahaeddin Yediyıldız- XVII. Asır Türk Vakıflarının İktisadi Boyutu (Vakıflar Dergisi XVIII. Sayı)

Prof.Dr.Sabahattin Zaim- Vakıflarımızın İktisadi ve Sosyal Açından Değerlendirilmesi (V. Vakıf Haftası Kitabı 7-13 Aralık 1987)

Prof.Dr.Sabahattin Zaim- Vakıfların Amaçlarına Uygun Olarak Çalışabilmesi İçin Sosyal ve İktisadi Yönden Değerlendirilmesi Açısından Mevzuatın Aksayan Yönleri (VII. Vakıf Haftası Kitabı 5-7 Aralık 1989)

United Way Broşürü

Capital Dergisi- Infocard, Kasım 1993 sayısı

Resmi Gazeteler

TARTIŞMA

Oturum Başkanı- Teşekkür ederim Sayın BALLAR.

Sayın Dinleyiciler, Sayın BALLAR, tebliğlerinde özetle, eski vakıf hukukumuzda, ecdadımızın bir vakıf teessüs ederken, işin başında, hayri ve sosyal hizmetlerin karşılanabilmesi, yerine getirilebilmesi için mali kaynakların ve gelir getirici unsurların, işin başında, o günkü koşullarda han, hamam, bahçe gibi gelir getirici unsurları tahsis etmek suretiyle vakfın gayesinin devam ettirilebildiğini; Medenî Kanun hükümlerine göre kurulan bugünkü vakıflarımızda, vakıf kurulurken vakıf malvarlığının işin başında yeterli miktarda olmadığı, hatta yönetim giderlerini bile karşılamaktan uzak olduğu ve bu kararların da yargı mercilerince tescil edildiği yönünde görüşlerini bildirdiler.

Yine, vakıfların kuruluşunda, idarecilerin, eski vakıf hukukumuzdan mülhem olarak, büyük vakıf alimi Ömer Hilmi Efendi'nin Ahkâmül Evkaf'ındaki meselelerinde, vakıf yöneticilerinin aslah ve erşed, bilgili, basiretli yöneticilerden seçilmesi gerektiği yönünde bilgiler verdiler. Bu bilgilerin de, bir kanunî düzenlemeyle, aksaklıkların giderilmesi yönünde fikir serdettiler.

Kendilerini, bu derin incelemelerinden ve bilgilerinden dolayı teşekkür ediyorum.

Sayın BALLAR'ın tebliğine katkıda bulunmak isteyen varsa söz vereceğim efendi.

Hüseyin Ragıp UĞURAL- Efendim, Sayın BALLAR Beye sonsuz teşekkürlerimi bildirir, tebliğlerinden baştan sona kadar çok faydalandığımı arz ederim.

Efendim, vakıf işi çok ciddi bir iştir. Fakat, bunu ecdadımız hakikaten çok ciddiye almıştır. Vakıf kuraçağı zaman, evvela düşündüğü -hayır olmakla beraber- bundan daha evvel düşündüğü mal varlığı olmuştur. Vakıf, hiçbir karşılık beklemeden, bir malvarlığını bir hayır işine tahsis işidir kısaca tarifleyelim. Şimdi bu maalesef, Medeni Kanuna göre - tabii 903 sayılı Kanun da buna bir dereceye kadar amil- son dereceye gayri ciddi olarak kurulmaktadır. Kurucular, yani kendileri hayır değil de, kendilerini göstermek için, reklamlarını yapmak için, hatta politik birtakım menfaatler elde etmek için vakıf kuruyorlar. Bunu muhakkak, en başta Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün kendilerini birinci derecede ilgilendirdiği için, dikkate alması gerekir. Maalesef bu yapılmıyor.

Vakıf, mantar gibi kuruyor. 17., 18. asırda zannederseniz, incelenen vakfiyelerden bahsettiler beyefendi. O zamanki vakıf mevcudu, incelenen vakıf 300 vakfiye. O zamandan bu zamana, bilhassa yeni kurulan vakıflar, hiç incelenmeden, dikkate alınmadan, mütemediyen geçiyor.

Ben müteveli olarak, bilhassa mütevelliler hakkında duyurduklarını can kulağıyla dinledim. Ben 43 senelik mütevelliyim. Vakfiyelerde her şey düşünülmüştür arkadaşlar. Benim elimde 10 tane vakfiye var, 12 tane vakfiye var. Bunların gerek mali konusu, gerek idarî konusu, gerek ahlakî konusu hep hesaba katılmıştır. Mesela bir vakfiyede müteveli için şöyle bir kayıt var: Zükür evladın, erkek evladın, batını evvelde bulunan erkek evladın, ekber, erşed ve aslahı müteveli olabilecek. Bakın, bu üç tane, zükür evlat, erkek evlatların evvel doğanlarından en büyük ve aslahı. Bu aslah kelimesi, bilhassa üzerinde durulacak husustur. Bu, vakfiyelerde yazılı olduğu halde, tabii bunu dikkate alır daima.

Mesela size çok enterasan bir husus söyleyeyim; benim adım Hüseyin Ragıp. Hüseyin Ragıp, ebced hesabıyla 1331 hicri tarihidir. Bu isim bana konurken, o zamanki büyüklerimiz günün birinde mütevellilik ihtilafı çıkar, bu batını evvelde bulunan erkek evlat arasında diye, bunun adını böyle koyalım da, hiç olmazsa o batını evvel ve ekber evlat konusu bugünden halledilmiş olsun diye düşünmüşler.

Binaenaleyh, tekrar arz ediyorum, hakikaten çok ciddi, çok önemli, hatta çok zor bir konu olan, bir iş olan vakfa, ciddiyetle sarılsın, ciddiyetle sahip çıkalsın, ciddiyetle devamını sağlamaya çalışalım.

Oturum Başkanı- Sayın UĞURAL'a teşekkür ediyorum.

Tezer ÜNAL- Önce Kıymetli Bakanım, Sayın Başkana ve konuşmacılara teşekkürle söze başlıyorum. Çünkü, böyle bir haftada, böyle konuları tartışmak bizim için büyük bir şeref ve bu konuda da biz, bütün gücümüzle bu tebliğleri dinlemek için buralara geliyoruz.

Yalnız benim Sayın Bakanım'dan bir istirhamım var; bu kadar güzel bir haftada, şu programın içerisinde, hukuk yönünden, sadece bir sabah vaktinin ayrılmasına ve sadece iki konuşmaya yer verilmesini üzüntüyle karşıladık. Çünkü, konunun esası zaten hukuk ve sayın konuşmacı, Suat Ballar'a özellikle teşekkür ediyorum. Konumuzun içindeki her bir başlık, bence ayrı ayrı birer konuşma konusu. Ben bu nedenle, bu tür bir Vakıf Haftasında, hukuk yönünden geniş konuşmalar içeren, başlıklar ve tebliğler içeren bölümler ayrılmasını hasseten istirham ediyorum.

Sayın konuşmacının, üstadımızın konuşmasına benim ilave edeceğim fazla bir şey yok. Yalnız, ben iki-üç noktada görüşümü arz etmek istedim.

Birincisi, sayın üstadım dediler ki, yüzde 80 konusundan ötürü, vakıfların kendi amaç ve harcamalarına yönelik çalışmalarına kısıtlama geliyor ve tatbikatta -ben de vakıf hukuku üzerinde çalışıyorum ve çeşitli vakıfların hukuk müşaviriyim- şimdi burada bir yanlış anlaşılma oluyor galiba, bu vergi muafiyeti alan vakıflarla, vergi muafiyeti almamış vakıflar açısından bu yüzde 80 keyfiyeti acaba bir farklılık arz ediyor mu? Konuşmalarında zannediyorum vergi muafiyeti tanınmış olan vakıflardan söz ettiler, tanınmamış olanlara bir açıklık getirmediler. Bu konuda ben istirahat edeceğim biraz daha bizi bilgilendirmelerini.

Diğer hususlara da bütün gönlümce katılıyorum. Özellikle ben Ankara Adliyesinde çalışan bir serbest avukat olarak, eskiden bizde bir mahkeme ayrılırdı vakıf konusunda davalara bakmak için, özellikle seçilirdi. Şu anda bu uygulama kaldırıldı. Bütün mahkemeler, Asliye Hukuk Mahkemeleri davalara bakıyorlar. Bu da lüzumsuz yazışmalara ve bu konudaki hukukî gecikmelere neden oluyor. Tabii, Yargıtayımızın da kararlarından hiç haberimiz olmuyor. Artı, Sayın Konuşmacının bence önem taşıyan diğer bir hususu, bizim yeniden değerlendirme diyebileceğimiz vakıf mallarındaki artışların tekrar vakfa dönüşünü sağlayacak düzenlemelerin getirilmesi. Tabii burada ortaya bir durum daha çıkıyor, o da şu: Şu anda Maliye Bakanlığı bizim kanunlarımız yetersiz, 903 sayılı Kanun bu konuda fevkalade yetersiz, bunu tüzüklerle, yönetmeliklerle takviye ediyoruz; ama, bir türlü sonucu alamıyoruz. Tabii, her şeyden önce bu konuda çok güzel bir yasanın çıkmasını ve yürürlüğe girmesini arzuluyoruz hukukçular olarak.

Artı, şu anda Maliye Bakanlığı, maalesef bu konuda gayet katı bir tutum içinde, onu sayın konuşmacı da belirttiler. Vakıfların, ne olursa olsun, hangi nam altında olursa olsun gelirlerinin hepsi vergiye tabidir diyor. Zannederim Sayın Erkilet, ikinci konuşmacı olarak bu konuya açıklık getirecekler. Bakın, mesela, kendine özgü bir vakıf olarak Türk Eğitim Vakfı -sayın konuşmacının arz ettiği- çiçek ve diğer çelenklerle gelir toplayan bir vakıf bile, bu gelirleri konusunda Maliye Bakanlığınca vergilendiriliyor. Kurumlar vergisine de yeni ilaveleri var. Onu sayın konuşmacı herhalde benden daha iyi açıklayacaklar. Sonuçta, vakıflar, mali yönden fevkalade kifayetsiz duruma ve kendisini tamamlamayacak statüye iniyorlar. Ben bu nedenle, başta Sayın Bakanım dan ve bu konuyla uğraşan kıymetli arkadaşlarımdan yeni vakıf hukukunu düzenlemelerini istirahat ediyorum. Maliye Bakanlığının da özellikle bu uygulamaya son vermesini diliyorum ve de sayın konuşmacıya özellikle teşekkür ediyorum.

Oturum Başkanı- Teşekkür ederim Sayın ÜNAL, katkılarınızdan dolayı.

Buyurun Sayın Hocam.

Prof.Dr.Davut AYDIN- Benim arzum, Sayın BALLAR'a cevap niteliğinde olacak. Vakıfların içinde bulunduğu sorunların çözümü konusunda Genel Müdürlük, gayretin içerisinde. Şu anda elimdeki proje de bunun kanıtlarından bir tanesi. Vakıflar, Tekdüzen Hesap Planı ve Açıklamaları. Genel Müdürlüğün, Anadolu Üniversitesi olarak bizden talep etmiş olduğu bu muhasebe düzenlerini ve bunlarla ilgili mali bilgileri kontrol almaya dönük, tek düzen ve sistemi getirmeye dönük bir proje. Bu proje bitti, yarın Sayın Genel Müdürümüze takdim edilecek. Sanıyorum önümüzdeki günlerde de, uygulamaya dönük gelişmelere şahit olacağız.

Bu konuda, tabii, Vakıfların karşı karşıya kaldığı sorunlar konusunda, biz üniversite olarak, katkılarımızı yapıyoruz, yapmaya devam edeceğiz. Genel Müdürlüğün bu çabalarını sürdürmesini diliyorum.

Teşekkür ederim.

Oturum Başkanı- Teşekkür ederim Sayın AYDIN.

Buyurun Sayın BAYRAM.

Sadi BAYRAM- Sayın Bakanım, Sayın Başkan, değerli konuklar; ben, Sayın Tezel Ünal'ın konuşmasına bir açıklama getirmek istiyorum. Bu seminerin asıl amacı, Vakıflar Genel Müdürlüğünün tertipteki asıl amacı, vakıflara mali kaynak sağlamak, Dolayısıyla buradaki asıl amaç, eski vakıflar, bugün sayıları 2.893'ü bulan yeni vakıflara kaynak sağlamak değil. Ancak, biz, Vakıflar Genel Müdürlüğü olarak, bütün bunları göz önüne alarak, yine yeni vakıflara bir oturma tahsis ettik. Asıl amacımız eski vakıflardır.

Acaba diyorum, 2.900'ü bulan vakıflar kendi aralarında neden bir seminer yapmazlar? Biz, kendilerini her zaman uyarıyoruz. Vakıf Haftasının asıl amacı bu. Vakıf Haftası önderliğinde, onlar da kendileri, müstakil, bu şekilde ilmi seminerler yaparlarsa, milletimiz için, memleketimiz için çok daha hayırlı olur, daha iyi işler başarmış oluruz.

Arz ederim efendim.

Oturum Başkanı- Teşekkür ederim Sayın BAYRAM.

Konuşmacılara katkılarınızdan dolayı teşekkür ediyorum.